

Конфесіологія релігій

УДК 271.2

Юрій Бореико

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА УКРАЇНИ НА ПЕРЕТИНІ СУСПІЛЬНИХ НАРАТИВІВ: КОНФЛІКТ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

Yurii Boreiko

THE ORTHODOX CHURCH OF UKRAINE AT THE INTERSECTION
OF SOCIAL NARRATIVES: CONFLICT OF INTERPRETATIONS

Анотація. У статті з'ясовується смисловий потенціал суспільних наративів, пов'язаних зі створенням і конституюванням Православної церкви України, що зумовило конфлікт інтерпретацій, позначений суперечливим тлумаченням та відмінністю смислів, котрі застосовуються у різних контекстах. Наратив упорядковує події в певній часовій послідовності, акумулює і транслює смисли, індивідуальний та суспільний досвід. Наявність смислів в інтерпретації наративу залежить від ракурсу, горизонтів тлумачення і здатності суб'єкта до аналізу інформації та його коректного застосування. Суспільний наратив акумулює сукупність розповідей, повідомлень, які мають фрагментарний та невпорядкований характер, конструює узгоджений сюжет, спрямований на пошук та визначення сенсів, формування суспільного дискурсу. Суспільні наративи матеріалізовані в соціальних структурах, орієнтаціях, очікуваннях, стереотипах своїх носіїв завдяки повсякденній модифікації у вигляді простих образів, настанов, принципів. Оскільки кожен суспіль-

ний наратив претендує на винятковість і правильність свого варіанту розуміння подій, неминучим є зіткнення наративів та їх інтерпретацій. Масштабна подія зумовлює модифікацію соціальних структур, стандартів, критеріїв оцінки, супроводжується трансформацією повсякденності, виявляє глибинні ментальні пласти, відкриває нові перспективи. Неординарна подія, що ознаменувалася створенням Православної церкви України, супроводжуються діаметрально протилежними оцінками з боку духовенства, віруючих, політиків, експертів – від твердження про автокефалію як єдину можли-вість досягти єдності й визнання українського православ'я до обґрунтування політичного підтексту створення нової релігійної організації. Церковні кола в особі представників Української православної церкви Московського патріархату заявляють про втручання держави у внутрішні справи Церкви. Конституювання Православної церкви України відбувається в умовах протистояння двох суспільних наративів – «українського світу» і «руського мира». Суспільний наратив «український світ» розгортається на основі вкорінених у національний ґрунт цінностей, натомість суспільний наратив «руський мир» заперечує існування української нації та української держави. Під патронатом Російської православної церкви виразником ідей «руського мира» є Українська православна церква Московського патріархату, яка закріплює у свідомості віруючих ідеологеми про «спільне походження українського і російського народів», «спільну хрещенську купіль», «єдність історичного простору Святої Русі», «самобутність східнослов'янської православної цивілізації». Українська православна церква Московського патріархату не підтримала рішення патріарха Варфоломія про надання автокефалії Православній церкві України. Митрополит Онуфрій не дав благословення ієрархам на участь в Об'єднавчому соборі, який названий «неканонічними зборами розкольників уgrupовань». Українська православна церква Московського патріархату, на думку її предстоятеля, де-факто має автокефалію,

тому є єдиною канонічною помісною православною церквою в Україні. В умовах протиборства суспільних наративів Православна церква України, поряд із задоволенням духовних потреб віруючих, сприяє становленню національної ідентичності, формуванню світоглядної матриці, яка визначатиме бачення майбутнього розвитку країни.

Ключові слова: Православна церква України; автокефалія; суспільний наратив; інтерпретація; віруючий; суспільство; суб'єкт; подія; трансформація.

Abstract. *The article explores the semantic potential of social narratives associated with the creation and constitution of the Orthodox Church of Ukraine, which caused a interpretations conflict, marked by conflicting interpretations and differences in meanings that are applied in different contexts. The narrative arranges events in a certain time sequence, accumulates and translates meanings, individual and social experience. The presence of meanings in the interpretation of the narrative depends on the perspective, interpretation horizons and the subject's ability to analyze information and its correct application. The social narrative accumulates a set of stories and messages that are fragmentary and disordered, constructs a coherent plot aimed at finding and defining meanings, and forming social discourse. Social narratives materialized in social structures, orientations, expectations, and stereotypes of their bearers due to everyday modification in the form of simple images, attitudes, and principles. Since each social narrative claims to be exclusive and correct in its own way of understanding events, a clash of narratives and their interpretations is inevitable. A large-scale event determines the modification of social structures, standards, and evaluation criteria, is accompanied by the transformation of everyday life, reveals deep mental layers, and opens up new perspectives. The extraordinary event that was marked by the creation of the Orthodox Church of Ukraine is accompanied by diametrically opposite assessments from the clergy, believers, politicians, experts – from the statement about*

autocephaly as the only opportunity to achieve unity and recognition of Ukrainian Orthodoxy to the political subtext justification of the new religious organization creation. Church circles represented by representatives of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate claim that the state interferes in the internal Affairs of the Church. The Constitution of the Orthodox Church of Ukraine takes place in the context of the confrontation of two social narratives – the «ukrainian world» and the «russian world». The social narrative «ukrainian world» is based on values rooted in the national soil, but the social narrative «russian world» denies the existence of the Ukrainian nation and the Ukrainian state. Under the patronage of the Russian Orthodox Church, the expression of the ideas of the «russian world» is the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate, which enshrines in the minds of believers ideologies about «the common origin of the Ukrainian and Russian peoples», «the common baptismal font», «the unity of the historical space of Holy Rus», «the identity of the East Slavic Orthodox civilization». The Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate did not support the decision of patriarch Bartholomew to grant autocephaly to the Orthodox Church of Ukraine. Metropolitan Onufriy did not give his blessing to the hierarchs to participate in the Unification Council, which is called «a non-canonical assembly of schismatic groups». The Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate, according to its primate, has de facto autocephaly, so it is the only canonical local Orthodox Church in Ukraine. In the face of the conflict of public narratives, the Orthodox Church of Ukraine, along with meeting the spiritual needs of believers, contributes to the formation of national identity, the formation of a worldview matrix that will determine the vision of the future development of the country.

Key words: *Orthodox Church of Ukraine; autocephaly; social narrative; interpretation; believer; society; subject; event; transformation.*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в українському суспільстві детермінують зміни способу життя, ставлення до світу, перегляд цінностей, орієнтацій та установок суб'єктів соціального життя. Суспільні перетворення передбачають незвичайне поєднання різних компонентів, що покликані сформуванню нових структур та відносини. Процеси соціальних змін детермінуються гібридною війною Російської федерації проти України, що розгортається як багатовимірний військовий, політичний, економічний, інформаційний конфлікт. За таких умов у суспільстві, з одного боку, здійснюється пошук опори в національних традиціях, усталених світоглядних уподобаннях, з іншого – конструюються нові інструменти осмислення реальності та керівництва до дії.

Утворення Православної церкви України та надання їй Томосу про автокефалію зумовили появу й поширення низки наративів, які часто суперечать та протистоять один одному. Російський фактор, що включає релігійну та світську складові, протидіє визнанню автокефалії, використовуючи вже усталені наративи про втручання української держави у справи церкви, загрозу розколу у світовому православ'ї, подальше розділення православних віруючих в Україні, тощо. Відтак аналіз смислових можливостей функціонування наративів у контексті конституювання Православної церкви України постає актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті цього дослідження важливе значення мають праці, автори яких вивчають короткочасні або тривалі ефекти, що продукуються подіями, котрі впливають на різні аспекти життя суспільства. Так, перетворення в культурі, що передбачають зрушення у ціннісно-нормативних структурах, ди-

наміці культурних практик, ідентичності, політиці пам'яті, вчені визначають як «emergency» [Стан сингулярності 2017].

Залежно від змісту, який надається соціальним подіям, вони можуть бути політичними, економічними, культурними, в тому числі релігійними, тощо. Однією з ознак соціальної події є зв'язок із життям суспільства, суб'єктивними діями та вчинками, що завжди мають певний смисл. За висловом А. Бадью, подія завжди має сингулярний характер, тобто обумовлена соціально-культурним контекстом [Бадью 2003]. До числа таких подій, без сумніву, належить утворення і конституювання Православної церкви України.

На потрясіння, завдане подією, суб'єкти та спільноти реагують численними способами, певна частина яких стає предметом опису й аналізу. Як правило, загострюється боротьба за інтерпретацію подій, їх поділ на значущі, що прославляються, і незначні, котрі підлягають забуттю, замовчуванню або стигматизації, тобто наданню події негативного визначення, яке виконує функцію пояснення події та окреслює ставлення до неї [Zizek 2014].

Тлумачення, пояснення ситуації або ідейної позиції, надання значення чи сукупності значень (смислів) елементам певної системи здійснюється у процесі інтерпретації. За П. Рікером, суб'єкт являє себе світу через об'єктивовані й доступні вивченню продукти культурної діяльності. Не існує розуміння себе, яке не було б опосередковане інтерпретацією за допомогою знаків, символів, текстів. Інтерпретація має подвійну орієнтацію, рухаючись, з одного боку, до вихідних смислів суб'єктивного буття, з іншого – виявляючи спрямованість у майбутнє, до породження нових смислів [Рікер 2008].

Одним із найперших досліджень, які присвячені осмисленню становлення Православної церкви України, є брошура О. Сагана «Православна Церква України: конституювання та перспективи розвитку». Вчений доводить, що гарантом збереження цілісності української держави і складовою духовної незалежності православних віруючих, є розбудова Православної церкви України як одного з чинників національного пробудження та відродження [Саган 2019: 73].

Оскільки наявність достатнього рівня осмислення значущих подій у сучасному українському суспільстві констатувати передчасно, проблема функціонування та інтерпретації наративів потребує подальшого дослідження. З урахуванням здатності наративу конструювати варіанти сприйняття дійсності шляхом інтерпретації явищ та подій, **метою** статті є з'ясування смислового потенціалу суспільних наративів, які пов'язані зі створенням і конституюванням Православної церкви України, що зумовило конфлікт інтерпретацій, позначений суперечливим тлумаченням та відмінністю смислів, котрі застосовуються у різних контекстах.

Виклад основного матеріалу. Подію можна трактувати як точку відліку, локус розлому, розтину, перекроювання соціальних простору та часу, після якого виникає поділ на колишнє і нинішнє, котрий набуває імперативного характеру. Водночас подія виступає дією, яка здатна не лише руйнувати і творити, розкладати порядки і структури, а й збирати їх, встановлюючи нове співвідношення між стабільністю і турбулентністю. Як будь-яка дія подія розгортається протягом кількох циклів – від формування і досягнення кульмінації до згасання та присутності у спричинених нею наслідках. Відтак подія привертає увагу суспіль-

ства, змушує залучати ресурси на компенсацію спричинених нею ефектів [Стан сингулярності 2017: 17].

Утворення Православної церкви України та надання їй автокефалії є подією історичного масштабу, що супроводжується зовнішніми і внутрішніми викликами. У цьому контексті слухним є підхід, згідно з яким у структурі події виокремлюється виклик і відповідь на нього спільноти у вигляді адаптації або зміни середовища. Виклик може мати зовнішній характер або бути результатом внутрішнього розвитку. Незалежно від глобального чи локального характеру викликів відповідь обумовлена особливостями культури, історичним досвідом народу, специфікою національного характеру [Флиер 2017].

З цієї точки зору виклики у вигляді російських дестабілізаційних впливів, потенційна зміна кон'юнктури у Вселенському православ'ї, інваріантна дія внутрішньодержавного політичного чинника, амбіційність і приватні інтереси українського православного єпископату, поспішні й половинчасті рішення з метою впорядкувати суспільно-конфесійні та державно-церковні відносини породжують потребу у відповіді з боку суспільства. Очевидно, що відповіддю виступає розбудова нової Церкви, посилення гуманітарного виміру національної безпеки, перетворення ПЦУ на повноцінного суб'єкта світового міжправославного діалогу. Своєю чергою Церква має сприяти становленню національної ідентичності, формуванню світоглядної матриці, яка буде визначати візію майбутнього розвитку країни [Томос про автокефалію 2020].

Важлива подія зумовлює модифікацію соціальних структур, стандартів, критеріїв оцінки. Процес конституювання Православної церкви України супроводжується діаметрально протилежними оцінками щодо її утворення і

автокефального статусу з боку кліру, мирян експертного середовища – від твердження про автокефалію як єдину можливість досягти єдності й визнання українського православ'я до обґрунтування передвиборчого характеру дій тодішньої влади. Опозиційні політики акцентують увагу на створенні нової релігійної організації не на основі міжцерковного діалогу, а в результаті політичних домовленостей. Церковні кола в особі представників УПЦ МП та РПЦ заявляють про грубе втручання держави у внутрішні справи Церкви.

Наратив, що пов'язаний із часовим модусом існування людини, має здатність модифікувати реальні або уявні події з метою створення відчуття присутності в теперішньому часі. Цим пояснюється перебування свідомості багатьох православних віруючих в Україні під впливом російської пропаганди, яка часто апелює до минулого і подається у вигляді ідеологем про «спільне походження українського і російського народів», «спільну хрещенську купіль», «єдність історичного простору Святої Русі», «самобутність східнослов'янської православної цивілізації» тощо.

Під впливом важливих подій зазнають трансформації ментальні структури, домінує невпевненість у майбутньому, поширюються індивідуальні та групові інтенції, очікування, переживання. Неординарна подія, яка сприймається як переломний момент, містить примари минулого або майбутнього як сукупність наративів, що спонукають до дій, надають їм певний сенс і значущість. Примари виправдовують певні дії, сприяють їх розумінню та поясненню. Архаїка у вигляді масок, моделей поведінки, стигм, утворює метафізичний пласт народного життя із низки вад, пристрастей та схильностей.

Привиди, за твердженням Ж. Дерріди, існують як еманация уявної чи соціально-речової реальності, міражі, котрі незрозумілим чином опановують свідомість людей. Ці невидимі примари минулого і майбутнього, яким на перший погляд, відповідають лише окремі предмети або події, набувають особливої актуальності внаслідок надзвичайних подій. Вони створюються засобами теле- та кіноіндустрії, медіа і побутують як речі, твори мистецтва, феномени ір-реальності, що збуджують або пригнічують надії, надихають на ясновидіння, одкровення. Авторитет привидів впливає на діяльність політиків, експертів, журналістів – усіх, хто піддався їх магії [Дерріда 2006: 20, 150].

За оцінкою вчених, в українському суспільстві побутують три привиди – «український світ», «Європа» і «руський мир», кожен з яких широко представлений у мережі Інтернет, пресі, телевізійних новинах, ток-шоу. Привиди конкурують за вплив на суспільство як автономні утворення, що використовують певну мову у просторі свого домінування. Мова одного привиду практично не перекладається на мову іншого, виразно звучить та легко розпізнається завдяки простоті побудови. Внаслідок мовної гетерогенності держава поділяється на частини, які не здатні зрозуміти одна одну. Привиди задають світоглядні й ціннісні координати та смисли реальності, яку завжди репрезентують суперечливою полісемантичністю. Привиди продукують фантоми, візії, тобто визначають позицію, означають і спрямовують дію, безвідносно до того чи існує саме означане [Стан сингулярності 2017: 33].

На наш погляд, «привиди» виконують функцію суспільних наративів, що здатні конструювати узгоджений сюжет серед численних оповідей, які мають фрагментарний та невпорядкований характер. Як суспільний наратив

кожен із привидів матеріалізований у соціальних структурах, орієнтаціях, очікуваннях, стереотипах своїх носіїв завдяки повсякденній модифікації у вигляді простих образів, привабливих переконань, настанов, принципів. Упізнаваність та переконливість цих наративів зумовлює звикання до їхнього сприйняття як універсального способу розуміння подій. Інтерпретація суспільного наративу передбачає виокремлення зовнішньої та внутрішньої граней події, які розглядаються у тісному взаємозв'язку. Зовнішня оболонка стосується фізичних процесів, натомість вивчення внутрішнього змісту події передбачає співвіднесення його із соціальним контекстом.

Наратив не лише конструює декорований варіант дійсності, а й має на меті поширення конкретних ідей. Так, суспільний наратив «український світ» розгортається на основі вшанування знакових історичних постатей, пантеону героїв, історичних подій, що вкорінені у національний ґрунт – літературу, мистецтво, побут, фольклор, світогляд. Проте короткочасні періоди державності не дали змоги накопичити достатнього досвіду державного управління. Політико-географічна та культурна неоднорідність країни зумовлює проблему утримання балансу між перевагами і ризиками цієї диференціації. «Український світ» наголошує на імперських амбіціях, експансіонізмі «руського мира», його претензіях на домінування, звеличення держави та применшенні ролі особистості.

Натомість наративи, що складають суспільний наратив «русский мир», репрезентують традицію, історію перемог та звершень, вияв стабільності соціального порядку та лояльності громадян владі, протистояння всьому українському та заперечення співіснування в рамках однієї держави з кимось або чимось, відмінним від себе. «Русский

мир», заперечує існування української нації, вважає українську державу історичним непорозумінням. «Русский мир» – це привид минулого, який актуалізує заповіді предків, не враховує уроків власної історії [Стан сингулярності 2017: 34-36].

Отже, релігійний вимір гібридної війни, яку веде Росія проти України, пов'язаний із політичними аспектами цього протистояння. Російсько-українська війна, крім зовнішнього вияву, має внутрішньо український контекст, оскільки відбувається, у тому числі, як протиборство українців з «малоросами», які виступають знаряддям реалізації російських цілей. Водночас на тлі істотного впливу Російської церкви на позицію церков Вселенського православ'я діяльність ПЦУ у цьому напрямку виглядає дещо пасивною.

Так, на думку РПЦ, Константинополь не мав права давати автокефалію на «канонічній території» Московського патріархату, до якої, на думку РПЦ, належить Україна. Відповідно, єдиною канонічною помісною Православною церквою в Україні може бути лише УПЦ МП. Речники РПЦ стверджують, що українці не хочуть власної православної церкви, на відміну від певних релігійних та політичних кіл, які вперше в історії демонструють «примусове» надання автокефалії. У цьому контексті слід зауважити, що УПЦ МП не підтримала рішення Вселенського патріархату про надання автокефалії Православній церкві України. Своєю чергою митрополит Онуфрій не дав благословення ієрархам УПЦ МП на участь в Об'єднавчому соборі як «неканонічних зборах розкольницьких угруповань».

За певних обставин наратив упливає на оцінку подій з віддаленої від реальності, однобічної чи спрощеної позиції. Основою цієї форми осмислення дійсності є вигадане

явище, наслідки якого відповідно інтерпретовані й закріплені у суспільній свідомості. Зі свідомістю масових споживачів здійснюються відверті маніпуляції, тоді як підготовленій публіці пропонуються протилежні підходи альтернативних інтерпретаторів [Борейко 2020]. До цих наративів належать, у тому числі, висловлювання прихильників Московського патріархату, які є духовними особами інших церков Всесвітнього православ'я. Незважаючи на опубліковані Константинопольським патріархатом документи, апологети РПЦ спростовують той факт, що Українська Церква завжди підпорядковувалася церковній юрисдикції Вселенського патріархату. Аргументом виступають Синтагматіони Константинопольської Церкви, які включають записи про всі митрополії, архієпископії та єпископії, що підпорядковуються Вселенському престолу, починаючи з XVII століття до сьогодення, проте не містять навіть згадки про Київську митрополію [Грецький богослов 2019].

Характерно, що за допомогою інтерпретації суб'єкт виражає себе в бутті, тоді як все, що відбувається за межами структури мислення, не є світом для суб'єкта. Іншими словами, для конкретного суб'єкта подія набуває свого статусу після її інтерпретації. Наявність смислу в інтерпретації залежить від ракурсу, точки зору або кількох планів чи горизонтів тлумачення. Очевидно, що з метою зміни сприйняття модальності події нав'язується думка, що у грамоті патріарха Діонісія IV 1686 року йдеться не про дозвіл Московській церкві висвячувати митрополита Київського, а про передачу Київської митрополії у підпорядкування Московському патріархату. Подібні цілі переслідує заява митрополита Онуфрія про повну залежність новоствореної Церкви від Константинопольського патріархату, до якого звернувся

Синод УПЦ МП з проханням відкликати Томос [Перша річниця 2019].

Як бачимо, інтерпретація здатна передавати сутність того, що не має фізичної основи, проте виникло під впливом сукупності певних подій. Таку природу мають наративи з використанням маніпулятивних прийомів для формування альтернативної реальності, стану контрольованого хаосу з метою змусити опонента до поступок. Про це свідчать заяви про надання патріархом Варфоломієм автокефалії «розкольникам» на прохання світської влади.

На ракурс інтерпретації та її хронологічну структуру значною мірою впливає внутрішня часова структура свідомості суб'єкта. У поточний момент часу неможливо оцінити те, що відбувається, а точка первинного відчуття у подальшому може фіксуватися як досвід, який може екстраполюватися у майбутнє. Виходячи з цього, позиція УПЦ МП щодо незаконності скликання Константинополем будь-яких зібрань в Україні, надання автокефалії без згоди всіх канонічних православних церков, невизнання Православної церкви України навіть після отримання нею автокефалії, ймовірно, зміниться через певний часовий проміжок. Будь-що, що вже відбулося, можна назвати подією лише із плином часу, коли її наслідки стануть очевидними. Причому, адекватне й помірковане вивчення контексту події є компетенцією науковців, на відміну від експертів, які інтерпретують подію на злобу дня.

Висновки. Таким чином, аналіз суспільних наративів, які з протилежних позицій пояснюють необхідність, масштаби та наслідки створення Православної церкви України, здійснюється з урахуванням здатності наративів створювати варіанти сприйняття дійсності шляхом інтерпретації події. Наративи виступають універсальним спосо-

бом розуміння події завдяки простоті побудови, переконливості й упізнаваності. Суспільний наратив покликаний впроваджувати у свідомість суб'єктів певні погляди, цінності, зразки, моделі поведінки шляхом розгортання суспільного дискурсу. Конституювання Православної церкви України відбувається на тлі протиборства суспільних наративів, які функціонують під назвами «український світ» і «руський мир». Провідником ідей «руського мира» в Україні є УПЦ МП, яка не визнає новостворену Православну церкву України і надання їй автокефалії Вселенським патріархатом.

Список літератури

Бадью, А. (2003). Манифест філософії ; сост. и пер. с фр. Е. В. Лапицкого. Санкт-Петербург : Machina.

Борейко, Ю. (2020). Інтерпретація культурної події в умовах соціальних змін: український вимір. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 1, 3-7.

Грецький богослов: ПЦУ – псевдоцерковне і злочинне утворення (2019). URL: <https://spzh.news/ua/news/67281-grecheskij-bogoslov-pcu--psevdocerkovnoje-i-zlokachestvennoje-obrazovanije>.

Деррида, Ж. (2006). Призраки Маркса. Государство долга, работа скорби иновый интернационализм ; пер. Б. Скуратова ; под общ. ред. Д. Новикова. Москва : Logos-altera ; издательство «Esse homo».

Перша річниця ПЦУ: що змінилося після отримання Томосу (2019). URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/pervaya-godovshchina-ptsu-izmenilos-polucheniya-1576249985.html>.

Рикер, П. (2008). Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике ; пер. с фр. вступ. ст. и коммент. И. С. Вдовиной. Москва : Академический Проект.

Саган, О. Н. (2019). Православна Церква України: конституювання та перспективи розвитку. Київ : ТОВ «Софія-А» ЛТД.

Стан сингулярності: соціальні структури, ситуації, повсякденні практики : за ред. С. Макеєва і С. Оксамитної (2017). Київ : НаУКМА.

Томос про автокефалію українського православ'я: значення і виклики (2019). URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/tomos-pro-avtokefaliyu-ukrainskogo-pravoslavya-znachennya-i>.

Флиер, А. Я. (2017). Интерпретация смысла истории: событие как культурный артефакт. Знание. Понимание. Умение. 4, 98-107.

Zizek, S. (2014). *Event: A Philosophical Journey Through A Concept*. London: Penguin Books LTD, Melville House.

References

Badiou, A. (2003). *Manifesto for philosophy* ; comp. and trans. from Fr. by E. V. Lapitsky. Saint-Petersburg : Machina.

Boreiko Y. H. (2020). Interpretation of a cultural event in conditions of social changes: Ukrainian dimension. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*. 1, 3-7.

Greek theologian: OCU – pseudo church and malignant formation (2019). URL: <https://spzh.news/ua/news/67281-grecheskij-bogoslov-pcu--psevdocerkovnoje-i-zlokachestvennoje-obrazovanije>.

Derrida J. (2006). *The State of the Debt, the Work of Mourning and the New International*; trans. by B. Skuratov ; ed. by D. Novikov. Moscow : Logos-altera ; publishing house «Esse homo».

The first anniversary of OCU: what has changed after the Tomos receiving (2019). URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/pervaya-godovshchina-ptsu-izmenilos-polucheniya-1576249985.html>.

Ricoeur, P. (2008). *The Conflict of Interpretations: Essays in Hermeneutics*; trans. from Fr., intr. and comm. by I. S. Vdovina Moscow : Academic Project.

Sahan, O. N. (2019). *The Orthodox Church of Ukraine: constitution and development prospects*. Kyiv: LLC «Sofia-A» LTD.

State of singularity: social structures, situations, everyday practices : ed. by S. Makeev and S. Oksamytna. Kyiv : NUKMA.

The Tomos of autocephaly of Ukrainian Orthodoxy: the meaning and challenges (2019). URL:

<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/tomos-pro-avtokefaliyu-ukrainskogo-pravoslavlya-znachennya-i>.

Flier A. Y. (2017). Interpretation of the Meaning of History: Event as a Cultural Artifact. Knowledge. Understanding. Skill. 4, 98-107.

Zizek, S. (2014). Event: A Philosophical Journey Through A Concept. London : Penguin Books LTD, Melville House.